

Krejlerliv på Limfjorden.

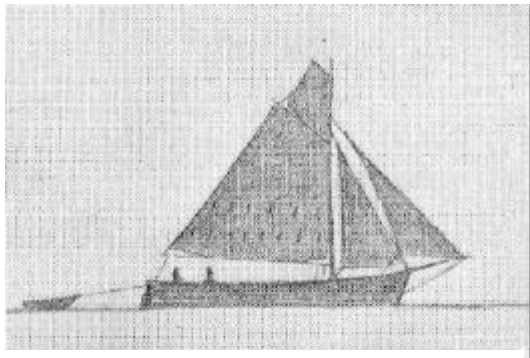
Ved N. Sodborg.

En Krejler var egentlig to Ting; han var både Skipper og Handelsmand. De Varer, som han sejlede omkring med i Limfjordens mange Kringelkroge, opkøbte og afhændede han selv; og han ejede som Regel selv Skuden, han sejlede med.

Der fandtes Krejlere forskellige Steder ved Limfjordens Kyster, f. Eks. i Haverslev og Bejstrup; men flest dog på Hannæsland, og da særlig i Øsløs. I Øsløs findes endnu en rigtig gammel Landsbygde, som bærer det velklingende Navn Skippergade; i denne "Gade" boede de fleste Øsløs-Krejlere, engang tæt op til en Snes, fortælles der.

De fleste Krejlere i Øsløs, og vist også andre Steder, havde som Regel lidt Landbrug, Jord til en Ko eller to, enkelte andre også mere. Iøvrigt havde Øsløs forhen mere end nu Præg af en Fisker- og Skipperby, idet den ofte ved Sommertid havde Indkvartering af en Del Harboøre-Fiskere, som fra Øsløs Strand drev Fiskeri i Livø Bredning.¹⁾

En Krejlerskude var ret ejendommelig; den var nemlig aldeles fladbundet og kaldtes en Kåg. Den blev betjent af to Mand, Skipperen og en Mand eller også kun en stor Dreng; det var tidt Tilfældet, at Skipperen tog sin egen Søn med ud, også før han var konfirmeret. Kågen havde lukket Dæk med åben Luge ned til Lastrummet; der var en meget lav Lønning, kun på ca. en halv Fjæls Bredde over Dækket. Endnu længere tilbage i Tiden havde Kågen Halvdæk eller var helt åben.

KÅG
Tegning af Skipper Niels Sørensen, Øsløs

Der var dog også en ganske lille Kahyt, hvor Skipperen og hans Følgesvend lige kunde sidde og spise deres Mad; i hver Side at denne Lilleputkahyt var gerne en snæver Køje, som benyttedes til

Soveplads. Men man måtte helst huske på, hvor man var og ikke fare for rask over Ende i Køjen; thi så vankede der Pandeknubs, da der kun var få Tommer til Loftet. I Kahytten var gerne en lille Kogekakkelovn eller en lille muret Fyrplads med et Stykke Jernrør som Skorsten op gennem Dækket. Desuden havde Skipperen gerne en længere løs Træskorsten, Røghat, som kunde sættes over Røret for at gøre Trækket bedre.

Da Kågen ingen Køl havde, var den slem til at krænge over på Siden, også selv for ringe Vind. I stærk Blæst kunde den krænge så stærkt over, at Søen spillede ind over den lave Lønning. I Bunden af Lasten førte den derfor som Ballast en Del store Sten, fastgjorte i en Trærende for ikke at rulle. Men til at løbe ind over Grundene, hvoraf der er så mange i Limfjorden, var den særdeles velegnet. Den førte gerne et Par lange Årer med, så den kunde roes, når det kneb; undertiden blev den også ved Vindstille staget ind over Lavvandet eller op mod Vinden.

Krejleskipper Christen Boesen, Øsløs, lod i 1860erne bygge en Kåg hos en Skibstømmer i Thisted. Denne Kåg blev for en Del bygget efter Christen Boesens egen Tegning og Plan, idet han lod den bygge mere buet nedefter end almindeligt, så Bundfladen blev ikke så stor i Omfang; det skulde bøde på den manglende Køl. Men da Kågen var færdig, viste det sig, at den lå lidt skævt på Vandet, så den måtte føre Modballast i den ene Side for at kunne ligge lige. De øvrige Krejlere og andre gode Venner gjorde Løjer med den og gav den straks det smukke Navn "Trimmel-rundt".

Men for Resten viste det sig, at "Trimmel-rundt" var en god Sejler, der godt kunde hamle op med de andre Kåge, og da den var nok så stor som Kågene i Almindelighed, gav Christen Boesen den det mere passende Navn: "Bente Marie". Ellers var det ikke almindeligt, at Kågene førte Navn som andre Skuder.

Kågen havde kun én Mast, og som Regel kunde denne lægges ned, så Kågen kunde sejle ind under Broerne over Østerå i Ålborg. Kågen førte som Regel fire Sejl: Fok, Klyver, Storsejl og Topsejl. Undertiden benyttedes endnu et Sejl, som kaldtes Bredfok, eller også brugte man ved Hjælp af en Bådshage at sætte Klyveren ud til Siden; det kaldtes "at spile" Klyveren. Knagen førte altid barkede Sejl. Selvfølgelig havde Kågen også en lille Pram på Slæbetov.

Ved Forårstide blev Kågen godt eftersat, "digtet", d.v.s. tættet med "Værk", tjæret og malet og slæbt i Vandet.

Ved Påsketider begyndte Udfærden.

Krejleskipperens første Tur gik gerne til Kvols, ned gennem Hvalpsund, over Lovns Bredning og ind i Hjarbæk Fjord, efter "sort Kar", som det kaldtes. Der

¹ Se Johan Skjoldborgs livlige Skildring: Krejlerliv; i Samlinger til Jydsk Hist. og Topografi, 2 Række I Bd. Pag. 131 ff. Se desuden "Lidt om Skibsfarten og Handelen i gamle Dage i Thy og Vester Hnæherred. Af A. Marschall." I Historisk Årbog for Thisted Amt 1910.

var tre Slags Lervarer, som Krejleren sejlede med og handlede med: Sort Kar, rødt Kar og broget Kar.

Det sorte Kar blev som sagt hentet i Kvols, men de fleste sorte Potter, Jydepotter, fra denne Egn, blev dog vistnok lavet i Gammelstrup mellem Skive og Viborg. Det var særlig Kvinderne, som dannede Potterne; både store og små var med i Arbejdet; Mændene lavede tiest Leret til. De unge Piger arbejdede flinkt i det våde Ler, og det blev i Almindelighed betragtet som et godt Parti at blive gift med en dygtig Pottepige. Og når en eller anden Forlovelse rygtedes, så var det almindeligt for den kvindelige Parts Vedkommende at komme med følgende Spørgsmål: ”Æ hun døgtig i Lier?” Potterne lavedes på et Bræt, der blev lagt i Skødet; man brugte mest at forme Potterne med Hånden, glatte dem med en Sten, en Kniv eller et Par Træstykker. Potterne fik den sidste Glatning med en Sten, ”æ Glassten”, og med denne Sten lavedes også de cirkelformede Ornamentter eller Streger, som man tidt ser som Pynt på de sorte Jydepotter.²⁾

Efter at Potterne var tørrede, blev de røgede og brændte. De brændtes i en lille Sandgrav eller en Slags Grøft, ”Ildpøt” kaldtes den; de små Potter lagdes inden i de store, og hele Dyngen blev omgivet og godt tildækket med sandede Hedetørv. Man satte så Ild i Tørvene og Potterne brændtes på få Timer.

Der var flere Slags Potter og Gryder, i 3-4 forskellige Størrelser. De største kunde rumme over 1 Skp. Korn. Pander og Kasseroller, var der også i sort Kar, men mest dog Kaffekander med Tud og Hank; det var nemlig meget fint den Gang. Der gaves også sorte Mælkefade, som mest anvendtes til Tykmælk, da det blev hævdet, at i sort Kar kunde frembringes den bedste Tykmælk.

Men vi må vende tilbage til vor Kågeskipper, som ligger med sin Skude ud for Kvols. Hans Hjælper må nu finde sig i at blive ene tilbage på Skuden, medens han går ud i Omegnen hos Pottetolkene og gør sit Opkøb. Var det en Dreng, kunde det nok blive noget langsomt for ham, især hvis det var hans første Tur. Var Drengen ikke konfirmeret, havde han gerne sine Skolebøger med - vel mest for en Ordens Skyld - men i Reglen syntes han vel næppe, at Skolebøger var særligt interessant Selskab.

Skipperen gik altså ud på Pottethandel; Potterne købtes altid snesevis efter bestemte Regler for små og store Potter og med et vist Overmål for hver Snes. Når Handelen var sluttet, blev de købte Potter på en bestemt Dag kørt ned til Kågen; de lå i Lyng i Vognene.

Modtagelsen og Indskibningen af Potterne skulde helst fejres med en lille Festlighed; det var Tradition, at Skipperen mødte med Brændevin og Pottetolkene med Brød og Pølse.

Gildet blev gerne holdt hos ”Bette Nielses”. –

Bette Niels var en ret ejendommelig Skikkelse og svarede fuldelig til sit Navn; han var nemlig en ganske lille, spinkel Mandsling; hans Hænder var små som et Barns. Men en stor Skrå kunde han nok magte; der stod altid sorte Streger ved Mundvigene.

Bette Niels blinkede altid med øjnene - i sære, lange Blink. Hans Gerning her på jorden var at lave Væverør.

Men var Bette Niels med Hensyn til Krop bleven ikke så lidt forurettet, så havde hans Kone i alle Tilfælde fået rigelig. Hun var næsten en hel Kæmpekvinde, stor og knoklet; Dorre hed hun. Niels og Dorre var gæstfri Folk, og Selskabet havde det helt hyggeligt i deres Stue.

Til Skipperens Dramme gled Pottetolkene Brød, uden Smør, og den velsmagende Pølse glat ned, mens Dorre rumsterede med at lave Kaffe til Gæsterne. Ved Kaffen blev Stemningen i Stuen sat op; Bette Niels fik også sin Part af Drammene og Kaffeputchen; Blinkene i hans små øjne blev endnu mere underlige, han krånede sig i Sædet og kræmte af Velbehag: Hå, hå, når den varme Drik gled ned i hans spinkle Legeme.

Skipperens Dreng sad med store, forundrede øjne, indsigende alt dette forunderlige, fremmede, han her blev Vidne til.

Når Gildet var forbi, blev Potterne i Prammen sejlet ud til Kågen, der blev lastet helt op til Lugen. Så gik Turen igen ud over Limfjorden til Høkere og Købmænd langs Kysten. I Reglen sejlede Krejleren først østpå med sin sorte Ladning. Hvad han ikke fik solgt hos sine Kunder, solgte han på Torvet i Ålborg. Når Ladningen var solgt, indtoges ny Ladning af rødt Kar og broget Kar. I Nørre-Sundby var et Par Fabrikker for broget Kar. Karrene blev fragtet over til Skipperen i Pramme. Broget Kar bestod af Mælkefade, Vaskefade, Smørkrukker, Syltekrukker, Tallerkener og Urtepotter osv. med forskelligfarvet Glassur. Det røde Kar kom fra Landsbyerne Asp, Torup, Siem og fl. Steder syd for Ålborg. Det bestod af brændte Rødgryder, Øldunke, Potter og Pander osv.; der var gerne Glassur indvendig og halvt ned på Siderne udvendig. Når Ladningen var indtaget, sejlede Skipperen vestpå, helt op til Struer.

Det daglige Liv på Kågen gik ellers ret ensformigt. Skipperens Dreng eller Hjælper lavede Maden i den lille Kahyt. Retterne var dog langtfra mange og ikke meget afvekslende; det gik mest løs på Ærter, kogt Fisk og Kaffe med Smørrebrød, røgede og saltede Sager havde Skipperen med hjemmefra. Om Natten kastedes gerne Anker i Nærheden af Land for at få lidt rolig Søvn.

De Dreng eller unge Mennesker, som tidlig kom med ud at sejle med Kågen, fik tidt sådan Lyst til Krejlerlivet, at de aldrig rigtig kunde finde sig tilfredse på Landjorden; de længtes tilbage til den blå Fjord. Ved Høsttiden lå Skipperen gerne hjemme en Tid for at hjælpe til med Høsten.

Folk fra Hannæsland vilde dengang gerne gøre deres Handel i Løgstør; derfor havde Krejleren

² Se ”Dansk Husflidstidende” Nr. 10 og 11, 1919.

undertiden Passagerer med om Bord, eller også han tog Bud med for Folk.

Fra først af sejlede Krejlerne, i det mindste de Øsløs-Krejlerne, næsten udelukkende med Lerkar, men det blev dog snart almindeligt også at sejle med andre Varer, f. Eks. Trævarer, Kartoffler o. l. Var Krejleren oppe i den vestlige Del af Limfjorden, sejlede han tidt til Kås Bredning efter en Ladning Flynder, som han sejlede omkring med og solgte. Og den Gang købte Folk Flynder i Massevis, store Riskurve fulde; saltede og røgede gemtes de til Vinterforbrug.

Nogle Krejlere havde ved Pinsetid Simer (Halmreb) med til Torvet i Ålborg; disse Simer, som var Frugten af flittige Hænders Arbejde i de lange Vinteraftener, solgtes i Bundter eller tuskedes med andre Varer, hvert Bundt var på 50 Favn, to Bundter kostede 24 Sk. Krejler Søren Frandsen fra Skippergade i Øsløs drev engang Æghandel. Han gik omkring på Hannæsland og opkøbte Æg, som han indladede i sin Kåg og solgte i Ålborg. Chr. Boesen, Øsløs, som var Krejler i mange År, havde undertiden hjemmevævet Dynevår, vævet af flittige Piger og Koner i Øsløs, med og solgte det i afpassede Stykker på Torvet i Ålborg.

Også Krejlerlivet kunde have sine Farer. Engang havde Krejler Niels Ræhgård fra Øsløs, som også sejlede med Æg og Dynevår, sin tolvårige Datter med til Ålborg; de var ganske alene på Kågen. Da han sejlede fra Løgstør var det Storm og Modvind; i Renden mellem Løgstør og Aggersund mødte han en Skude; i Forbifarten luffede den fremmede Skude for lidt, så dens Bovspryd ramte Niels Ræhgård, der sad ved Roret. Slaget var så voldsomt, at han halvt bevidstløs blev slynget ud over Rælingen. Heldigvis fik hans store Træskonæser fat i Lugekarmen, og således hang han med Kroppen udenbords; men Træskonæserne holdt. Den lille Pige, som sad midtskibs i den lille Kahyt, skreg højt af Angest, men kunde ikke komme sin Far til Hjælp, da Kågen krængede så voldsomt. Men Niels Ræhgård var en stærk og modig Mand, og efter en kort, men hård Kamp, fik han fat i Rælingen og fik sig hevet indenbords. Men den lille Pige glemte aldrig siden i sit Liv dette øjeblik.³⁾

Det var ikke tidt, at Krejlerne vovede sig udenfor Limfjordens skærmende Kyster, ud på det vildene Hav. Dog nåede enkelte modige engang imellem op til Norge med Kartoffler. Skipper Jens Kirkensgård i Haverslev, som lever endnu, var også Krejler; han sejlede engang til Setubal i Portugal efter Salt, dog ikke med sin Kåg, men med en Skude med Køl; ved denne Tur erhvervede han sig Titel at rigtig Skipper.⁴⁾

I 1880erne sejlede de to Øsløs-Krejlerne Chr. Boesen og Lars Kold med Træsko, Slagvol,

Tøjrepæle og andre Trævarer. De sejlede til Kvols, lagde Kågen for Anker og lejede en Fragtmand til at hente Træsko i Silkeborg eller dens Omegn. En sådan Tur varede i fire Dage; Træskolæsset kunde være så højt som et Hølæs. De samme to Skippere havde et lille, lejet Pakhus i Kvols til deres Varer.

Christen Boesen
Krejler fra Øsløs
f. 8. Juli 1827
d. 5. Januar 1915

Lars Kold
Krejler fra Øsløs
f. 18. Juli 1835
d. 16. Januar 1910

Ved Mortensdagstider lagdes Kågene op. Det Sted, hvor Landingen fandt Sted, kaldtes Kåglænding og kaldes således endnu. Når Kågen skulde lægges op, måtte der mange Folk til Hjælp. Et Anker blev fastgjort oppe på Land, og ved Hjælp af Tov, Taljer og Ruller heves Kågen op på Stranden. Længere tilbage brugte man at skyde Kågen sidelængs op ad Lægter eller Træer, som indsmurtes med grøn Sæbe, for at det kunde gå lettere. Der vankede en Del Dramme ved det strenge Arbejde, men senere, ved Juletid f. Eks., undertiden også samme Aften, gjorde Kågejeren Gilde for alle de velvillige, som havde ydet ham Hjælp; Kågbøjl kaldtes det.

Ved Vintertid var Krejleren tidt ude på lange Rejser, dels for at gøre nye Indkøb for Sommeren og dels for at opkræve sit Tilgodehavende hos Kunderne, sådanne Ture blev som Regel taget til Fods.

Af de Øsløs-Krejlerne kan nævnes Bo Christensen, hvis seks Sønner Lars, Jens, Anders, Christen, Søren og Johannes Boesen alle var Krejlere. De fire førstnævnte er døde, men Søren og Johannes Boesen lever endnu; Joh. Boesen sejlede som Krejler fra sit 10. til sit 22. År; det er ham, som har været min Kilde til det meste af denne Skildring.

Desuden kan nævnes Lars Bak, Elias Kristensen, Per og Morten i Skippergade, Chr. Thomsen på Vesløs Mark og mange flere, som nu er døde, og hvis Navne er glemte. Lars Bak havde en Nordmand med; han hed Jon og blev senere gift og boede i Øsløs. I Haverslev var også en Del Krejlerne; foruden Peder Kirkensgård nævnes Peter Lassen, Niels Nygård, Niels Svenstrup og Morten Andersen og flere, som nu alle er døde.

Krejlerlivet med dets mange brogede Indtryk og Oplevelser ligger nu gemt inde i Fortiden - men "Gemt er ikke glemt", siger det gamle Ord.

³ Fortalt mig af Kirsten Vullums Hustru, Øsløs, som selv oplevede det.

⁴ Meddelt mig af Lærer Rønø, Haverslev.